

अध्ययन मंडल बैठक दिनांक.....

विषय - संस्कृत

राष्ट्रीय शिक्षा नीति 2020 के अनुरूप विश्वविद्यालय अन्तर्गत संचालित एम.ए. संस्कृत प्रोग्राम में अध्ययन मंडल द्वारा तैयार किये गये तृतीय एवं चतुर्थ सेमेस्टर के पाठ्यक्रम को निम्नानुसार लागू करने की अनुशंसा की जाती है:-

Program : M.A. Sanskrit									
Course Type	Course Code	Course Title	Paper	Semester	Credits	Max Marks	Min Marks	CIA	ESE
Third Semester (NHEQF Level - 500)									
DSC	SNSC-09	काव्यम् - I	T	III	4	100	40	30	70
DSC	SNSC-10	काव्यशास्त्रम् - I	T	III	4	100	40	30	70
Optional Papers									
DSE	SNSE-13	साहित्यसिद्धांत - I	T	III	4	100	40	30	70
DSE	SNSE-14	व्याकरणरूपसिद्धिः	T	III	4	100	40	30	70
DSE	SNSE-15	धर्मशास्त्राणि - I	T	III	4	100	40	30	70
DSE	SNSE-16	धर्मशास्त्रनीतिशास्त्रम्	T	III	4	100	40	30	70
DSE	SNSE-17	संस्कृतव्युत्पत्तिः मानवीयमूल्यचिंतनम्-I	T	III	4	100	40	30	70
DSE	SNSE-18	संस्कृत विज्ञानम्	T	III	4	100	40	30	70
Fourth Semester (NHEQF Level - 500)									
DSC	SNSC-11	काव्यम् - II	T	IV	4	100	40	30	70
DSC	SNSC-12	काव्यशास्त्रम् - II	T	IV	4	100	40	30	70
Optional Papers									
DSE	SNSE-19	साहित्यसिद्धांत - II	T	IV	4	100	40	30	70
DSE	SNSE-20	नित्यनैमित्तिक अनुष्ठान	T	IV	4	100	40	30	70
DSE	SNSE-21	धर्मशास्त्राणि - II	T	IV	4	100	40	30	70
DSE	SNSE-22	काव्यं काव्यशास्त्रम्	T	IV	4	100	40	30	70
DSE	SNSE-23	संस्कृतव्युत्पत्तिः मानवीयमूल्यचिंतनम्- II	T	IV	4	100	40	30	70
DSE	SNSE-24	मीर्यकाल उत्तरवर्ती तथा गुप्तकाल पूर्ववर्ती शिक्षालेखः (परिशिष्ट- I के अनुसार)	T	IV	4	100	40	30	70

टीप :- परीक्षा योजना एवं प्रश्न पत्र के प्रारूप को भी यथावत् लागू करने की अनुशंसा की जाती है।

आज दिनांक को संस्कृत अध्ययन मंडल की बैठक में निम्नलिखित अध्यक्ष/सदस्य उपस्थित हुये।

क्र. नाम

पदनाम

अध्यक्ष/सदस्य

हस्ताक्षर

डॉ० प्रतीम झाड़ी

सहायक प्राध्यापक

सदस्य

एम.ए.(संस्कृत)Semester-III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS310	काव्यम्-I		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृते: ज्ञानार्थम् । छंदयुक्तस्य काव्यस्य ज्ञानं भवेत् । छात्राः महाकाव्यस्य वैशिष्ट्यं अधिगच्छेयुः । दूतकाव्य परंपरा विषयकं ज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	खण्डकाव्यस्वभावाधिगमः । विविधालंकाराणां विवेचनम् भौगोलिकाध्ययनम् । पर्यावरण दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
2	खण्डकाव्यस्वभावाधिगमः । विविधालंकाराणां विवेचनम् भौगोलिकाध्ययनम् । पर्यावरण दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
3	खण्डकाव्यस्वभावाधिगमः । विविधालंकाराणां विवेचनम् भौगोलिकाध्ययनम् । पर्यावरण दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
4	राजनीतिसम्बद्ध काव्यानुशीलनम् । विद्यार्थिनः कृष्ण नारदयोः संवादमध्ये भिन्न-भिन्न शास्त्रैः सह अन्तरानुशासनात्मकः संबंधः ज्ञास्यन्ति ।	U
5	राजनीतिसम्बद्ध काव्यानुशीलनम् । विद्यार्थिनः कृष्ण नारदयोः संवादमध्ये भिन्न-भिन्न शास्त्रैः सह अन्तरानुशासनात्मकः संबंधः ज्ञास्यन्ति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	2	3	2	3	3	3
CO2	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	2	3	2	3	3	3
CO3	3	2	2	2	2	2	3	3	3	2	2	3	2	3	3	3
CO4	3	2	3	2	3	2	2	2	3	2	3	2	2	2	3	3
CO5	3	2	3	2	3	2	2	2	3	2	3	2	2	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" "No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	मेघदूतम् - पूर्वमेघः(व्याख्यात्मकम्)	15	1
II	मेघदूतम् - उत्तरमेघः(व्याख्यात्मकम्)	15	2
III	मेघदूतस्यसमीक्षात्मकप्रश्नाःकविपरिचयश्च	15	3
IV	शिशुपालवधम् (प्रथमः सर्गः – 40 श्लोकाः) ।	15	4
V	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः	15	5

Books Recommended:

मेघदूतम्—श्रीवैद्यनाथझा, कृष्णदासअकादमी, वाराणसी

मेघदूतम्— डाविजेन्द्रकुमारशर्मासाहित्यभंडारसुभाषबाजारमेरठ

शिशुपालवधम् (प्रथमःसर्गः) श्रीरामजीलालशर्मा, चौखम्भासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी

एम.ए.(संस्कृत)Semester-III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS320	काव्यशास्त्रम्-I		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

काव्येलक्षणसंगतिविवेचनम् । शब्दार्थ परिशीलनम् वृत्तिविवेचनम् । काव्ये व्यंग्यस्य विषयेज्ञानार्थम् । काव्येरस्यविषयेज्ञानार्थम् । गुणीभूत व्यंग्यस्यज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	मम्मट सम्मतस्य काव्यस्य प्रयोजनं लक्षणं त्रीन् भेदांश्च ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	वाचक लाक्षणिक व्यंजक शब्दानां ज्ञाने प्रयोगे च छात्राः निपुणाः भविष्यन्ति ।	U
3	आर्थी व्यंजना विषये ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	ध्वनि काव्यस्य 10455 भेदान् छात्राः अधिगच्छेयुः ।	U
5	गुणीभूत व्यंग्यस्य प्रकारान् व्यंजनायाः अनिवार्यतां च ज्ञानं भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3
CO2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3
CO3	2	3	3	3	3	3	2	3	3	2	3	3	2	2	3	3
CO4	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3
CO5	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3

“3” – Strong ; “2” – Moderate ; “1” – Low ; “-” – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	काव्यप्रकाशः (उल्लासः -1)	15	1
II	काव्यप्रकाशः (उल्लासः - 2)	15	2
III	काव्यप्रकाशः (उल्लासः -3)	15	3
IV	काव्यप्रकाशः (उल्लासः -4)	15	4
V	काव्यप्रकाशः (उल्लासः - 5)	15	5

Books Recommended:

काव्यप्रकाशः-आचार्यविश्वेश्वरज्ञानमंडललिमिटेडविक्रमभवन 30.5 एलंकावाराणसी221005

काव्यप्रकाशः- पं. रघुनाथप्रसादचतुर्वेदी, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी

एम.ए.(संस्कृत)Semester-III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS331	साहित्यसिद्धान्तः -I		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

ध्वनिस्वरूपाधिगमः । ध्वनितत्वाधिगमः । ध्वनिभेदविवेचनम् । वक्रोक्ति इत्यस्य ज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	ध्वनिविरोधी मतानां ज्ञानं तेषां खण्डनं अपि विद्यार्थिनः ज्ञास्यन्ति ।	U
2	ध्वनिविरोधी मतानां ज्ञानं तेषां खण्डनं अपि विद्यार्थिनः ज्ञास्यन्ति ।	U
3	वक्रोक्ति इत्यस्य किं तात्पर्यं इति छात्राः जानन्ति ।	U
4	वक्रोक्ति इत्यस्य किं तात्पर्यं इति छात्राः जानन्ति ।	U
5	ध्वनिविरोधी मतानां ज्ञानं तेषां खण्डनं अपि विद्यार्थिनः ज्ञास्यन्ति । वक्रोक्ति इत्यस्य किं तात्पर्यं इति छात्राः जानन्ति । वक्रोक्ति इत्यस्य किं तात्पर्यं इति छात्राः जानन्ति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	2	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	3
CO2	3	3	3	3	2	2	3	2	3	2	3	3	3	3	3	3
CO3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3
CO4	3	3	1	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3
CO5	3	3	1	2	2	2	3	3	3	2	3	2	3	2	3	3

"3" – Strong; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – "No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	ध्वन्यालोकः (प्रथमउद्योतः - आरंभतः 10कारिकापर्यन्तम्)	15	1
II	ध्वन्यालोकः (प्रथमउद्योतः - 11कारिकातः -समाप्तिपर्यन्तम्)	15	2
III	वक्रोक्तिजीवितम् (प्रथमोन्मेषः -आरंभतः23कारिकापर्यन्तम्)	15	3
IV	वक्रोक्तिजीवितम् (प्रथमोन्मेषः -24कारिकातः समाप्तिपर्यन्तम्)	15	4
V	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः ।	15	5

Books Recommended:

संस्कृतसाहित्यकाइतिहास – आचार्यबलदेवउपाध्यायशारदानिकेतनवाराणसी
 वक्रोक्तिजीवितम्—श्रीराधेश्याममिश्रचौखम्भासंस्कृतसंस्थानवाराणसी
 ध्वन्यालोकः—डांगंगासागररायचौखम्भासंस्कृतभवनवाराणसी

एम.ए.(संस्कृत)Semester- III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS332	व्याकरणरूपसिद्धिः		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

संस्कृत अनुवाद दृष्ट्या व्याकरणिक ज्ञानम् ।संस्कृतसंभाषणाय विभक्ति ज्ञानम् ।व्यवहारिक दृष्ट्या संस्कृतस्य पद प्रयोग ज्ञानम् । शब्द रूपाणां सिद्धि विषयकं ज्ञानं भविष्यति । शब्द रूप ज्ञानं भविष्यति । संस्कृत व्याकरणस्य वैज्ञानिकत्वस्य ज्ञानं भविष्यति ।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	रूप सिद्धे सामान्यज्ञानं भविष्यति । अजन्तपुल्लिङ्गशब्दानां ज्ञानं भविष्यति ।	Ap
2	अजन्तपुल्लिङ्गशब्दानां रूपसिद्धिज्ञानं भविष्यति ।	Ap
3	अजन्तस्त्रीलिङ्गशब्दानां ज्ञानं भविष्यति ।	Ap
4	अजन्तस्त्रीलिङ्गशब्दानां रूपसिद्धिज्ञानं भविष्यति ।	Ap
5	अजन्तनपुंसकलिङ्गशब्दानां ज्ञानं भविष्यति । अजन्तनपुंसकलिङ्गशब्दानां रूप सिद्धिज्ञानं भविष्यति ।	Ap

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO2	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO3	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO4	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO5	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	मध्य सिद्धान्त कौमुदी - अजन्तपुल्लिङ्गप्रकरणम् सूत्र व्याख्या	15	1
II	मध्य सिद्धान्त कौमुदी - अजन्तपुल्लिङ्गप्रकरणम् रूप सिद्धिः संज्ञा परिचयश्च	15	2
III	मध्य सिद्धान्त कौमुदी - अजन्तस्त्रीलिङ्गप्रकरणम् सूत्र व्याख्या	15	3
IV	मध्य सिद्धान्त कौमुदी - अजन्तस्त्रीलिङ्गप्रकरणम् रूप सिद्धिः संज्ञा परिचयश्च	15	4
V	मध्य सिद्धान्त कौमुदी - अजन्त नपुंसकलिङ्गप्रकरणम् सूत्र व्याख्या, रूप सिद्धिः संज्ञा परिचयश्च	15	5

Books Recommended:

मध्यसिद्धान्तकौमुदी वरदराज (अजन्तप्रकरणम्) डा बृजेश कुमार शुक्ल प्रकाशन केन्द्र लखनऊ

संस्कृत व्याकरण एवं अनुवाद कला, ललित कुमार मण्डल, प्रतिभा प्रकाशन, दिल्ली

अनुवाद चन्द्रिका, डा यदु नन्दन मिश्र, चौखंबा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी

अनुवाद चन्द्रिका, चन्द्रधर हन्स नौटियाल, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली

संस्कृत रचना, बी एस आपटे, (अनु) उमेश चन्द्र पाण्डेय, चौखंबा विद्याभवन, वाराणसी

रचनानुवादकौमुदी, कपिल देवद्विवेदी, विश्वविद्यालय प्रकाशन, वाराणसी

व्याकरण शास्त्र का इतिहास युधिष्ठिर मीमान्सक, रामलालकपूर ट्रस्ट रेवली

शब्दरूपकौमुदी, राजेश्वरशास्त्री मुसलगावकर , चौखंबा संस्कृत संस्थान, वाराणसी

शब्दधातुचन्द्रिका, राजेश्वरशास्त्री मुसलगावकर , चौखंबा संस्कृत संस्थान, वाराणसी

एम.ए.(संस्कृत)Semester- III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS341	धर्मशास्त्राणि -I		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

धर्मशास्त्रस्य सिद्धांतानां समग्रम् अध्ययनम् । धर्मशास्त्रस्य सिद्धांतानां समर्थक युक्तिनाम् परिपूर्णम् अध्ययनम् । शास्त्राणाम् उपजीव्य ग्रंथानां च ज्ञानाय ।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	महाभारतस्य अध्ययनेन राजनैतिक सामाजिक दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	महाभारतस्य अध्ययनेन राजनैतिक सामाजिक दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	U
3	मनुस्मृते ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	धर्मशास्त्राणां ज्ञानं भविष्यति ।	U
5	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकज्ञानं भविष्यति । संस्काराणां ज्ञानं भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO2	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO3	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO4	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO5	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	महाभारतम् भगवद्गीता (अध्यायः - 2)	15	1
II	महाभारतम् भगवद्गीता (अध्यायः -15,16)	15	2
III	मनुस्मृतिः (अध्याय -1 आरम्भतः 50 श्लोकपर्यन्तम्)	15	3
IV	मनुस्मृतिः (अध्याय -1 - 51श्लोकतः समाप्तिपर्यन्तम्)	15	4
V	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः ।	15	5

Books Recommended:

भगवद्गीता – गीताप्रेस, गोरखपुर

मनुस्मृतिः – डा गजाननशास्त्री मुसलगावकर, चौखंबा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी

मनुस्मृतिः – हरगोविन्द शास्त्री, चौखंबा संस्कृत संस्थान, वाराणसी

संस्कृत साहित्य का इतिहास – आचार्य बलदेव उपाध्याय शारदा निकेतन, वाराणसी

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS342	धर्मशास्त्रनीतिशास्त्रञ्च		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृते: ज्ञानार्थम् । राजधर्मस्य ज्ञानाय । नीतिशास्त्रस्य ज्ञानाय । भारतीयानाम् अस्मिता बोधः।

Course Outcomes

(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	राजधर्मस्य दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
2	धर्मतत्त्वस्य दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
3	नीतिशास्त्रस्य दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
4	नीतिशास्त्रस्य दृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U
5	धर्मशास्त्रनीतिशास्त्रञ्चदृष्ट्या विद्यार्थिनः जागरूकाः भविष्यन्ति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	2	2	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3
CO2	3	3	2	3	2	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3
CO3	3	2	3	3	2	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3
CO4	2	3	3	2	2	3	2	2	3	3	3	2	3	2	3	3
CO5	3	3	3	2	2	3	2	2	3	3	3	2	3	2	3	3

“3” – Strong ; “2” – Moderate ; “1” – Low ; “-” No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	महाभारत शान्तिपर्व राजधर्म 56.120	15	1
II	याज्ञवल्क्य स्मृति: व्यवहाराध्याय मात्र	15	2
III	शुक्रनीति: प्रथमोऽध्याय	15	3
IV	विदुरनीति: प्रथमोऽध्याय:	15	4
V	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्न:	15	5

Books Recommended:

अर्थशास्त्रम्, -कौटिल्य, चौखम्भा विद्याभवन, वाराणसी
मनुस्मृति:, -मनु, चौखम्भा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
याज्ञवल्क्यस्मृति - याज्ञवल्क्य:, चौखम्भा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
धर्मशास्त्र का इतिहास - पी वी काणे, उत्तरप्रदेश हिन्दी संस्थान, लखनऊ
शुक्रनीति:, -शुक्राचार्य:, चौखम्भा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
विदुरनीति, -विदुर:, चौखम्भा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
नीतिशतकम्, भर्तृहरि (व्या.) सावित्री गुप्ता, विद्यानिधि प्रकाशन, दिल्ली
नीतिशतकम्, भर्तृहरि (व्या.) राकेश शास्त्री, परिमय पब्लिकेशन, दिल्ली
नीतिशतकम्, समीर आचार्य, प्राच्य भारती प्रकाशन, गोरखपुर

एम.ए.(संस्कृत)Semester-III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS351	संस्कृतव्युत्पत्तिःमानवीयमूल्यचिंतनञ्च -I		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

संस्कृतस्य संवादकौशल ज्ञानम्।भाषा कौशल ज्ञानम्।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	छात्राः संस्कृत समाचार कौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap
2	संस्कृतभाषायाम् आवेदनपत्रलेखनकौशलंज्ञास्यन्ति।	Ap
3	संस्कृत विषये वादविवादकौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap
4	अनुवादकौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap
5	वाक्यरचनाकौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO2	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO4	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO5	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	समाचारलेखनम् ।	15	1
II	आवेदनपत्रलेखनम् ।	15	2
III	वादविवादलेखनम्।	15	3
IV	अनुवादकार्यम्।	15	4
V	वाक्यशुद्धिकला ।	15	5

Books Recommended:

निबन्धशतकम्-डा.कपिलदेवद्विवेदी

निबन्धकुसुमाञ्जलि:-डा. जयमन्तमिश्र

बृहद्अनुवादचन्द्रिका-चक्रधरनौटियालहंस शास्त्रीमोतीलालबनारसीदासवाराणसी

रचनानुवादकौमुदी- डा. कपिलदेवद्विवेदी, विश्वविद्यालयप्रकाशन, वाराणसी

प्रौढरचनानुवादकौमुदी-डा. कपिलदेवद्विवेदी, विश्वविद्यालयप्रकाशन, वाराणसी

छन्दोमञ्जरी-. ब्रह्मानन्दत्रिपाठी, चौखम्बासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी

निबन्धशतकम् – डा. कपिलदेव द्विवेदीविश्वविद्यालयप्रकाशनविशालाक्षीभवनवाराणसी

निबन्धकुसुमाञ्जलि: – डा. जयमन्त मिश्र:

बृहद्अनुवादचन्द्रिका– चक्रधरनौटियालहंसशास्त्रीमोतीलालबनारसीदासवाराणसी

प्रौढरचनानुवादकौमुदी–डा. कपिलदेव द्विवेदीविश्वविद्यालयप्रकाशनविशालाक्षीभवनवाराणसी

छन्दोमञ्जरी– डा.ब्रह्मानन्दत्रिपाठीचौखम्बासुरभारतीप्रकाशनवाराणसी

गुप्तशुद्धिप्रदर्शनम् – पं. अम्बिकादत्त व्यास:

एम.ए.(संस्कृत)Semester-III

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	III
Course Code	Course Title		Course Type
SANS352	संस्कृतं विज्ञानञ्च		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । संस्कृतभाषायाः वैज्ञानिकत्वं छात्राः ज्ञास्यन्ति ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	गणितीय दृष्ट्या संस्कृतभाषायाः ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	वास्तुविज्ञानम् भौतिकीविज्ञानञ्च दृष्ट्या संस्कृतभाषायाः ज्ञानं भविष्यति ।	U
3	अभियान्त्रिकी रसायनं सैन्यविज्ञानञ्चदृष्ट्या संस्कृतभाषायाः ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	भूगर्भ - वनस्पति - पर्यावरणविज्ञानञ्च दृष्ट्या संस्कृतभाषायाः ज्ञानं भविष्यति ।	U
5	कृषिवाणिज्य - प्रबन्धविज्ञानम् प्राणिशास्त्रमायुर्विज्ञानञ्च दृष्ट्या संस्कृतभाषायाः ज्ञानं भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	3	2	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3
CO2	3	3	2	3	2	3	2	2	3	2	3	3	2	2	3	3
CO3	3	3	3	2	2	3	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3
CO4	3	3	3	2	2	3	2	2	3	2	3	3	2	2	3	3
CO5	3	3	2	3	2	3	2	2	3	2	3	3	2	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	संस्कृतवाङ्मये गणित - ज्योतिष	15	1
II	संस्कृतवाङ्मये वास्तुविज्ञानम् भौतिकीविज्ञानम्	15	2
III	संस्कृतवाङ्मये अभियान्त्रिकी रसायनं सैन्यविज्ञानञ्च	15	3
IV	संस्कृतसाहित्याभिमतं भूगर्भ - वनस्पति - पर्यावरणविज्ञानम्	15	4
V	संस्कृतसाहित्ये कृषिवाणिज्य - प्रबन्धविज्ञानम् प्राणिशास्त्रमायुर्विज्ञानञ्च	15	5

Books Recommended:

- 1 वैदिकस सृष्टि उत्पत्ति रहस्य डा. विष्णुकान्तवर्मा, वैदिक प्रकाशन, इलाहाबाद
- 2 ज्योतिर्विज्ञानसन्दर्भ समालोचनिका - प्रो. बृजेश कुमार शुक्ल, प्रतिभा प्रकाशन, नई दिल्ली
- 3 संस्कृतवाङ्मय मे विज्ञान, राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसन्धान और प्रशिक्षण परिषद, दिल्ली
- 4 वेद विज्ञान एवं ब्रह्मांड चन्द्रमणिसिंह राका प्रकाशन इलाहाबाद

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS410	काव्यम्-II		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । रूपकभेदेषु प्रकरण ज्ञानं भवेयुः । लोककथा आधारितं प्रकरणं ज्ञानं भवेयुः । मृच्छकटिके सामाजिक स्थिति विषयकं ज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	कृष्ण नारदयोः संवादे राजनैतिक दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	प्रकरणस्य प्रयोग दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	Ap
3	प्रकरणस्य प्रयोग दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	Ap
4	प्रकरणस्य प्रयोग दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	Ap
5	कृष्ण नारदयोः संवादे राजनैतिक दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति । प्रकरणस्य प्रयोग दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R-Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	2	3	2	3	3	2	2	3	2	3	2	2	2	3	3
CO2	3	3	2	2	3	3	2	2	3	2	3	2	2	3	3	3
CO3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2	3	3
CO4	3	2	3	3	3	2	2	2	3	2	3	3	2	2	3	3
CO5	3	2	3	2	3	2	2	2	3	2	3	2	2	2	3	3

“3” – Strong ; “2” – Moderate ; “1” – Low ; “-” – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	शिशुपालवधम् (प्रथमः सर्गः -41 श्लोकतः समाप्तिपर्यन्तम्)	15	1
II	मृच्छकटिकम् (1-3 अंकपर्यन्तम्)	15	2
III	मृच्छकटिकम् (4-6 अंकपर्यन्तम्)	15	3
IV	मृच्छकटिकम् (7- 10 अंकपर्यन्तम्)	15	4
V	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः ।	15	5

Books Recommended:

शिशुपालवधम् (प्रथमः सर्गः) श्रीरामजीलालशर्मा, चौखम्भासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी
 मृच्छकटिकम् - डा. जगदीशचन्द्रमिश्र, चौखम्भासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी
 महाकवि शूद्रक – डा. रमाशंकर तिवारी, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS420	काव्यशास्त्रम्-II		Core
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

काव्येलक्षणसंगतिविवेचनम् । शब्दार्थ परिशीलनम् वृत्तिविवेचनम् । काव्यगतान् पंचविधान् दोषान् ज्ञानार्थम् । माधुर्यादीनां त्रयाणामेव गुणानां स्वरूपस्याऽवबोधनाय ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	छात्राः काव्यगतान् पंचविधान् दोषान् मम्मटरीत्या ज्ञास्यन्ति ।	U
2	दोषाणां क्वचनाऽदोषत्वस्य गुणत्वस्य प्रतिपादने छात्राःशक्ता भविष्यन्ति । छात्राःनिर्दोष काव्यनिर्माणे प्रवृत्ताः भविष्यन्ति ।	U
3	छात्राःमम्मटानुसारेण माधुर्यादीनां त्रयाणामेव गुणानां स्वरूपस्याऽवबोधने व्यवस्थापने च समर्थाः भविष्यन्ति ।	U
4	मम्मटानुसारेणअलंकाराणां प्रतिपादने छात्राःशक्ता भविष्यन्ति ।	U
5	विश्वनाथानुसारेण काव्यस्य प्रयोजनं लक्षणं इत्यादयः प्रतिपादने छात्राःशक्ता भविष्यन्ति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze;
E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	3	3	2	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3
CO2	3	3	2	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3
CO3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3
CO4	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	3	3	3	3
CO5	3	3	2	2	3	2	3	3	3	2	3	2	3	2	3	3

“3” – Strong ; “2” – Moderate ; “1” – Low ; “-” – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	काव्यप्रकाशः (उल्लासः – 6,7आरंभतःअर्थदोषपर्यन्तम्)	15	1
II	काव्यप्रकाशः (उल्लासः –7दोषणाम् अनित्यतातःसमाप्तिपर्यन्तम्)	15	2
III	काव्यप्रकाशः (उल्लासः – 8)	15	3
IV	काव्यप्रकाशात् अधोलिखितानाम् अलंकाराणां सोदाहरणलक्षणम् – अनुप्रासः, श्लेषः, वक्रोक्तिः, उपमा, रूपकम्, उत्प्रेक्षा, समासोक्तिः, अपह्नुतिः, निदर्शना, अर्थान्तरन्यासः, दृष्टान्तः, विभावना, विशेषोक्तिः, संकरः, संसृष्टिः ।	15	4
V	साहित्यदर्पणः – अधोलिखितविषयाः– विश्वनाथकृतकाव्यलक्षणम्, अन्यलक्षणानां खण्डनं च । शब्दशक्तिः – संकेतग्रहः, अभिधा, लक्षणा व्यञ्जना च । रसः (स्थायिभावसहितो रसभेदः), रूपकभेदः, नाटकस्य लक्षणम्, महाकाव्यस्य लक्षणम् ।	15	5

Books Recommended:

काव्यप्रकाशः—आचार्यविश्वेश्वरज्ञानमंडललिमिटेडविक्रमभवन 30.5 एलंकावाराणसी 221005

काव्यप्रकाशः— पं. रघुनाथप्रसादचतुर्वेदी, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी

साहित्यदर्पणः—आचार्यकृष्णमोहनशास्त्री, चौखम्भासंस्कृतसंस्थान, वाराणसी

साहित्यदर्पणः—डासत्यव्रतसिंहचौखम्भाविद्याभवनवाराणसी

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS431	साहित्यसिद्धान्तः -II		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृते: ज्ञानार्थम् । साहित्यशास्त्रस्य षण्णां रसादि प्रस्थानानां परिचयमधिगच्छेयुः । काव्यविषयकं औचित्यंज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	काव्यविद्यायाः शिष्य परंपरा विषयकं ज्ञानं। काव्यपुरुष विषयकं ज्ञानंभविष्यति ।	U
2	काव्यविषयकं औचित्यं किं काव्येषु रसस्य का स्थितिः इति विषयकं ज्ञानं भविष्यति ।	U
3	काव्यविषयकं औचित्यं किं काव्येषु रसस्य का स्थितिः इति विषयकं ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	काव्यविषयकं औचित्यं किं काव्येषु रसस्य का स्थितिः इति विषयकं ज्ञानं भविष्यति ।	U
5	भरत भामाहदीनां भारतीय काव्यशास्त्रस्य आचार्याणां काव्यशास्त्रीयसिद्धान्तव्यवस्थापनेअवदानं जानीयुः ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	2	2	3	3	3	2	3	2	3	2	3	3
CO2	3	3	3	3	2	3	3	2	3	2	3	3	3	2	2	3
CO3	3	2	3	3	3	2	3	2	3	2	3	3	2	2	3	3
CO4	2	3	2	2	2	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	3
CO5	3	3	2	2	2	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	काव्यमीमांसा (अध्यायः – 1,2,3,4,5)	15	1
II	औचित्यविचारचर्चा (आरंभतः 30कारिकापर्यन्तम्)	15	2
III	औचित्यविचारचर्चा (31कारिकातः समाप्तिपर्यन्तम्)	15	3
IV	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः ।	15	4
V	साहित्यशास्त्रीयाः विभिन्नसम्प्रदायाः – अलंकारसम्प्रदायः, रससम्प्रदायः, रीतिः सम्प्रदायः, वक्रोक्तिसम्प्रदायः, औचित्यसम्प्रदायः, ध्वनिसम्प्रदायश्च ।	15	5

Books Recommended:

संस्कृतसाहित्यकाइतिहास-आचार्यबलदेवउपाध्यायशारदानिकेतनवाराणसी
हिन्दीकाव्यमीमांसा - डा. गंगासागर राय, चौखम्भा विद्याभवन, वाराणसी
औचित्यविचारचर्चा – आचार्य श्री ब्रजमोहन झा, चौखम्भा विद्या भवन, वाराणसी

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS432	नित्यनैमित्तिक अनुष्ठान		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृते: ज्ञानार्थम् । वेदानां पारंपरिक ज्ञानस्य महत्त्वम् । भारतीयानाम् अस्मिता बोधः।
आजीविका दृष्ट्या कर्मकाण्डस्य ज्ञानं भविष्यति। कर्मकाण्डस्य आवश्यकता ज्ञानाय।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	नित्यविधे: ज्ञानं भविष्यति।	Ap
2	स्वस्तिवाचनइत्यादयः ज्ञानं भविष्यति।	Ap
3	मंडप-कुंडनिर्माण होमविधे: इत्यादयः ज्ञानं भविष्यति।	Ap
4	नव ग्रहशांति इत्यादयः ज्ञानं भविष्यति।	Ap
5	यज्ञोपवीत इत्यादयः ज्ञानं भविष्यति।	Ap

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze;
E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
CO2	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
CO3	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
CO4	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
CO5	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

“3” – Strong ; “2” – Moderate ; “1” – Low ; “-” No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	नित्य विधि - प्रातरुत्थान, स्नान, संध्या, तर्पण, पंचयज्ञश्च	15	1
II	स्वस्तिवाचन, संकल्प गौरी गणेश पूजन, वरुणकलश स्थापना, षोडशोपचारपूजन, कुशकंडिका-विधि,	15	2
III	मंडप-कुंडनिर्माण होम विधि, रुद्राभिषेक, महामृत्युंजय जप, नवचंडी विधान	15	3
IV	नव ग्रहशान्ति, मूल गण्डान्तशान्ति, दुःस्वप्नशान्ति, वैधव्योप शान्ति, प्राग्जन्म तथा जातकर्म संस्कार, अन्नप्राशन तथा चौलकर्म	15	4
V	यज्ञोपवीत, विवाह संस्कार, गृहारंभ तथा गृहप्रवेश	15	5

Books Recommended:

पारस्करगृहसूत्र, संपा. सुधाकर मालवीय, चौखंबा संस्कृत संस्थान, वाराणसी
 कर्म कौमुदी, डॉ. बृजेश कुमार शुक्ल, नाग प्रकाशक, दिल्ली 2001
 कर्मठगुरु, मुकुंद बल्लभ मिश्र, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली 2001
 आपस्तम्बीयकर्म मीमांसा, प्रयाग नारायण मिश्र, प्रतिभा प्रकाशन, दिल्ली
 हिन्दू संस्कार, राजबली पांडे चौखंबा विद्याभवन, वाराणसी 1995
 धर्म शास्त्र का इतिहास, प्रथम भाग, अर्जुन चौबे, उत्तर प्रदेश हिंदी संस्थान, लखनऊ
 संस्कार प्रकाश, भवानी शंकर त्रिवेदी, लाल बहादुर शास्त्री केन्द्रीय संस्कृत विद्यापीठ, दिल्ली
 पौरोहित्यकर्म प्रशिक्षक, उत्तर प्रदेश संस्कृत संस्थान, लखनऊ
 नित्यकर्म पूजा प्रकाश, गीता प्रेस गोरखपुर
 धर्म शास्त्र का इतिहास, पांडुरंग वामन काणे, (अनु.) अर्जुन चौबे कश्यप, प्रथम भाग, उत्तर प्रदेश हिन्दी संस्थान लखनऊ, 1973

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS441	धर्मार्थशास्त्राणि -II		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

धर्मशास्त्रस्य सिद्धांतानां समग्रम् अध्ययनम् । धर्मशास्त्रस्य सिद्धांतानां समर्थक युक्तिनाम् परिपूर्णम् अध्ययनम् । शास्त्राणाम् उपजीव्य ग्रन्थानां च ज्ञानाय ।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	आदि काव्यस्य ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	महाभारतस्य अध्ययनेन राजनैतिक सामाजिक दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	U
3	पुराणाध्ययनेन कलायाः संस्कृतेः ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	राजनैतिक दृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति ।	U
5	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकज्ञानं भविष्यति । संस्काराणां ज्ञानं भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO2	3	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO3	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO4	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3
CO5	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3

“3” – Strong ; “2” – Moderate ; “1” – Low ; “-” No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	रामायणसामान्यपरिचयः ।	15	1
II	महाभारतसामान्यपरिचयः ।	15	2
III	पुराणानां सामान्यपरिचयः ।	15	3
IV	कौटिल्यस्य अर्थशास्त्रम् (प्रथमतः पंचमाध्यायपर्यन्तम्) ।	15	4
V	उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः ।	15	5

Books Recommended:

भगवद्गीता – गीताप्रेस, गोरखपुर

कौटिल्यस्य अर्थशास्त्रम्- वाचस्पतिगौरेलाचौखम्बाविद्याभवनवाराणसी

संस्कृतसाहित्यकाइतिहास-आचार्यबलदेवउपाध्यायशारदानिकेतनवाराणसी

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS442	काव्यं काव्यशास्त्रञ्च		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । छंदयुक्तस्य काव्यस्य ज्ञानं भवेत् । छात्राः महाकाव्यस्य वैशिष्ट्यं अधिगच्छेयुः । काव्येलक्षणसंगतिविवेचनम् । शब्दार्थं परिशीलनम् वृत्तिविवेचनम् । काव्ये व्यंग्यस्य विषयेज्ञानार्थम् । काव्येरस्यविषयेज्ञानार्थम् । संस्कृतसाहित्यस्य गौरवशाली परंपराविषये ज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	श्रीहर्ष विरचितस्य महाकाव्यस्य ज्ञानं भविष्यति । नलोपाख्यानस्य ज्ञानं भविष्यति ।	U
2	श्रीहर्ष विरचितस्य महाकाव्यस्य ज्ञानं भविष्यति । नलोपाख्यानस्य ज्ञानं भविष्यति ।	U
3	श्रीहर्ष विरचितस्य महाकाव्यस्य ज्ञानं भविष्यति । नलोपाख्यानस्य ज्ञानं भविष्यति ।	U
4	पण्डितराजजगन्नाथस्यकाव्यदर्शनज्ञानं भविष्यति । काव्यशास्त्रस्यसूक्ष्मचिंतनं रसगंगाधरकाव्यस्यमाध्यमेन भविष्यति ।	U
5	पण्डितराजजगन्नाथस्यकाव्यदर्शनज्ञानं भविष्यति काव्यशास्त्रस्य सूक्ष्मचिंतनं रसगंगाधरकाव्यस्यमाध्यमेन भविष्यति ।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	3	2	3	2	3	3	2	2	3	3	3	2	3
CO2	3	3	2	3	2	3	2	3	3	2	2	3	3	3	2	3
CO3	3	3	2	3	2	3	2	3	3	2	3	3	3	2	3	3
CO4	3	3	2	2	2	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	3
CO5	3	3	2	2	2	3	3	2	3	2	2	3	3	2	2	3

“3” – Strong ; “2” – Moderate ; “1” – Low ; “- ”No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	नैषधीयचरितम् (प्रथमसर्गः) आरंभतः- 35 श्लोकपर्यन्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्	15	1
II	नैषधीयचरितम् (प्रथमसर्गः) श्लोक36तः-70श्लोकंपर्यन्तं व्याख्यात्मकमध्ययनम्	15	2
III	नैषधीयचरितस्य समीक्षात्मकमध्ययनम्	15	3
IV	रसगंगाधरः - प्रथमः आननः आरंभतः रसदोषपर्यन्तम्	15	4
V	रसगंगाधरः- प्रथमः आननः गुणनिरूपणतः समाप्तिपर्यन्तम्	15	5

Books Recommended:

नैषधीयचरितम् नारायणीटीकोपतम् - उत्तर प्रदेश संस्कृतसंस्थानम्, लखनऊ

नैषधीयचरितम्-शेषराज शर्मा रेग्मी

नैषधीयचरितम्-डॉ. चण्डिका प्रसाद शुक्ल

संस्कृतकाव्यशास्त्र का इतिहास - पी.वी. काणे

पण्डितराजजगन्नाथविरचितरसगंगाधरः- व्याख्याकार पण्डित मदनमोहन झा चौखम्बा विद्या भवन वाराणसी

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS451	संस्कृतव्युत्पत्तिःमानवीयमूल्यचिंतनञ्च -II		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

भारतीय संस्कृतेः ज्ञानार्थम् । संस्कृतस्य संवादकौशल ज्ञानम्।भाषा कौशल ज्ञानम्।

Course Outcomes(CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	निबंध कौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap
2	छात्राः वाक्येषु वाच्यज्ञानं करिष्यन्ति।	Ap
3	नैतिकदृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति।	Ap
4	नैतिकदृष्ट्या ज्ञानं भविष्यति।	Ap
5	छात्राः तात्कालिक भाषाकौशलं ज्ञास्यन्ति।	Ap

CL: Cognitive Levels (R- Remember;U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO2	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO4	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3
CO5	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3

"3" – Strong ; "2" – Moderate ; "1" – Low ; "-" – No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	संस्कृतनिबन्धः ।	15	1
II	वाच्यपरिवर्तनम् ।	15	2
III	मानवीय मूल्यस्य अर्थः प्रकाराश्च। अधोलिखिताख्यानानां मानवीयमूल्याधरितं चिन्तनम्- 1 दीक्षांत संकल्पः तैत्तिरीयोपनिषद्, शिक्षावल्ली, अनुवाक् 11 2 नचिकेताकथा कठोपनिषद्, अध्यायः 1, वल्ली 1 3 सत्यकामजाबालकथा छान्दोग्योपनिषद्, अध्यायः 4, खण्ड 4-9 4 त्रिदेवश्रेयस्त्वक्था भागवतपुराणम् स्कन्धः 10, अध्यायः 89 5 दधीचकथा भागवतपुराणम् स्कन्धः 6, अध्यायः 10 6 बलिकथा भागवतपुराणम् स्कन्धः 8, अध्यायः 18-22 7 उशीनरकथा महाभारतम् वनपर्व, अध्याय 197	15	3
IV	उक्तनिर्धारितैः मानवीयमूल्याधरिताख्यानैः सम्बद्धाः प्रश्नाः।	15	4
V	अपठितपद्यानां गद्यांशानां वा अर्थलेखनम् ।	15	5

Books Recommended:

निबन्धशतकम्-डा. कपिलदेवद्विवेदी

निबन्धकुसुमाञ्जलिः-डा. जयमन्तमिश्र

बृहद् अनुवादचन्द्रिका-चक्रधरनौटियालहंस शास्त्रीमोतीलालबनारसीदासवाराणसी

रचनानुवादकौमुदी- डा. कपिलदेवद्विवेदी, विश्वविद्यालयप्रकाशन, वाराणसी

प्रौढरचनानुवादकौमुदी-डा. कपिलदेवद्विवेदी, विश्वविद्यालयप्रकाशन, वाराणसी

छन्दोमञ्जरी- ब्रह्मानन्दत्रिपाठी, चौखम्बासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी

निबन्धशतकम् – डा. कपिलदेव द्विवेदी विश्वविद्यालयप्रकाशन विशालाक्षीभवनवाराणसी

निबन्धकुसुमाञ्जलिः – डा. जयमन्त मिश्रः

बृहद् अनुवादचन्द्रिका- चक्रधरनौटियालहंसशास्त्रीमोतीलालबनारसीदासवाराणसी

प्रौढरचनानुवादकौमुदी-डा. कपिलदेव द्विवेदी विश्वविद्यालयप्रकाशन विशालाक्षीभवनवाराणसी

छन्दोमञ्जरी- डा. ब्रह्मानन्दत्रिपाठी चौखम्बासुरभारतीप्रकाशनवाराणसी

गुप्तशुद्धिप्रदर्शनम् – पं. अम्बिकादत्त व्यासः

एम.ए.(संस्कृत)Semester-IV

Program	Subject	Year	Semester
M.A.	Sanskrit	2	IV
Course Code	Course Title		Course Type
SANS452	मौर्यकाल उत्तरवर्ती तथा गुप्तकाल पूर्ववर्ती शिलालेख: (परिशिष्ट- I के अनुसार)		Elective
Credit	Hours Per Week (L-T-P)		
	L	T	P
5	5	-	-
Maximum Marks	CIA		ESE
100	30		70

Learning Objectives (LO)

संस्कृत साहित्यमधिकृत्य शिलालेख ज्ञानार्थम् । शिलालेखऐतिहासिक महत्त्वज्ञानार्थम् ।

Course Outcomes (CO)

CO No.	Expected Course Outcomes	CL
1	शिलालेखस्यअध्ययनं भविष्यति।	U
2	शिलालेखस्यअर्थज्ञानं भविष्यति।	U
3	शिलालेखस्यऐतिहासिकं महत्त्वज्ञानं भविष्यति।	U
4	साहित्यिकं भाषावैज्ञानिकं सांस्कृतिकं महत्त्वज्ञानं भविष्यति।	U
5	शिलालेखस्ययोगदानज्ञानं भविष्यति।	U

CL: Cognitive Levels (R- Remember; U- Understanding; Ap- Apply; An- Analyze; E- Evaluate; C-Create).

CO-PO/PSO Mapping for the Course:

PO CO	Pos											PSOs				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1	2	3	4	5
CO1	3	3	2	2	3	2	3	3	3	2	3	3	2	2	3	3
CO2	3	3	2	2	3	2	3	3	2	2	3	3	2	3	3	3
CO3	3	3	2	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3
CO4	3	3	2	3	2	3	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
CO5	3	3	2	3	2	3	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3

“3” – Strong ; “2” – Moderate ; “1” – Low ; “-” No Correction

Detailed Syllabus:

Unit No.	Topics	No. of Lectures	CO No.
I	पाठ्य सामग्री का अध्ययन (Study of the text)	15	1
II	शिलालेखों का अर्थोद्घाटन (Decipherment of Inscriptions)	15	2
III	ऐतिहासिक महत्त्व(Historical Importance)	15	3
IV	साहित्यिक भाषावैज्ञानिक तथा सांस्कृतिक महत्त्व (Literary, Linguistic and Cultural Importance)	15	4
V	सामान्य योगदान(General contribution)	15	5

Books Recommended:

1. Select Inscriptions Bearing of Indian History and Civilization, Vol. – 1, D.C. Sarkar –
2. Corpus Inscriptionum Indicarum, Vol. II (Kharosthi Inscriptions) – Sten Konow
3. A Comprehensive History of Indian – (Vol. II) the Mauryas and the Satvahanas (Edited) – K.A.N. Shastri
4. The Early History of Deccan (Edited) – G. Yazdani
5. Indian under the Kushans – B. N. Puri
6. Age of Kushans – B. Chattopadhyaya
7. The Indo-Greeks – A. K. Narayan
8. India and Central Asia – P. C. Bagchi
9. State and Government in Ancient India – A. S. Altekar
10. India and Central Asia – N. P. Chakravarti.
11. Early Brahmi Records – Haripada, Chakrabarti.

Appendix I

1. Besnagar Garuda Pillar Inscription of the time of Bhagabhadra, Regnal Year 14
2. Barli Stone Inscription of the time of Bhagavata
3. Badva Stone Pillar (Yupa) Inscriptions of the Maukharis – Krita Year 295.
4. Ayodhya Stone Inscription of Dhanadeva
5. Pabhosa Cave Inscription of the time of Udaka – Regnal Year 10
6. Kosam Stone Inscription.
7. Bhadrak Stone Inscription of the time of Gana – Regnal Year 8
8. Shinkot Steatite Casket Inscriptions of the time of Menader (c. 115-90 B.C.) and of Vijaymitra – Regnal Year 5.
9. Swat Relic Vase Inscription of the Meridarkhtheodorsos.
10. Mathura Votive Tablet Inscription of the time of Sodasa – Year 72
11. Taxila Copper-plate Inscription of Patika – Year 78
12. Takht-i-Bahi Stone Inscription of Gondophernes (Regnal) year 26, Year 103
13. Kalawan Copper-plate Inscription – Year 134.
14. Taxila Silver Scroll Inscription of a Kushana King Year 136
15. Sarnath Buddhist Image Inscriptions of Kanishka I (c. 78-102 A.D.) Year 3.
16. Sui Vihar Copper-plate Inscription of Kanishka I – Year 11
17. Zeda Inscription of Kanishka I – Year 11
18. Manikiala Stone Inscription of Kanishka I – Year 18
19. Set-Mahet Buddhist Image Inscription of Kanishka I
20. Mathura Stone Inscription of Huishka – (Saka) Year 28
21. Ara Stone Inscription of Kanishka II – (Saka) Year 41
22. Khwat (Wardak) Bronze Vase Inscription of Huvishka – (Saka), Year 51.
23. Nasik Cave Inscription of the time of Nahapana (c. 119-24 A.D.) – (saka) Year 41, 42, 45.
24. Karle Cave Inscription of the time of Nahapana (c. 119-24 A.D.).
25. Andhau Stone Inscriptions of the time of Chashtana and Rudradaman) - (Saka) Year 52
26. Junagrah Rock Inscription of Rudradaman I (Saka) Year 72
27. Kanakhera Stone Inscription of Sridharavman – Regnal Year 13, (Saka) Year 201.
28. Nanaghat Cave Inscription of Nagarnika (?) (c. 106-30 A.D.).
29. Nasik Cave Inscription of GautamiputraSatakarni (c. 106-30 A.D.) – Regnal Year 18
30. Nasik Cave Inscription of GautamiputraSatakarni (c. 130 A.D.).
31. Karle Cave Inscription of VasishtiputraPulumavi (c. 130-59) – Regnal, Year 7.
32. Nasik Cave Inscription of VasishtiputraPulumavi – Regnal Year 19.
33. Hathigumpha Cave Inscription of Kharavela.

-----*